

Dyskusja o państwowej służbie geologicznej – trochę historii

Marek Narkiewicz¹

Debate on the Polish Geological Survey – a bit of history. Prz. Geol., 66: 678–679.

Abstract. During the period of intellectual ferment in 1980–1981 the “Solidarity” Committee at the Geological Institute elaborated and proposed main guidelines for a reorganization of the Polish Geological Survey. The project, following wide discussion in the Polish geological community, was designed according to standards implemented in leading Western countries. The proposal assumed that the survey should maintain a high scientific level and ought to be independent from any direct political influence or pressure of economic lobbies. While organization details proposed in the “Solidarity” project may be disputable, its general premises remain up to date.

Keywords: Polish Geological Survey, reorganization, history

W toczonej ostatnio na różnych łamach i w rozmaitych gronach dyskusji na temat organizacji krajowej służby geologicznej warto odwołać się do lat 1980–1981, okresu znanego jako karnawał *Solidarności*. W tych czasach rozbudzonych nadziei i fermentu intelektualnego toczyła się również debata wokół reorganizacji polskiej geologii, która objęła niemal całe środowisko geologiczne. Powstały wówczas dwa zapomniane już dzisiaj, a może warte przypomnienia, dokumenty – przygotowany w październiku 1981 r. przez Komisję Zakładową NSZZ *Solidarność* przy Instytucie Geologicznym *Projekt organizacji Państwowej Służby Geologicznej w Polsce* (Projekt, 1981) oraz nawiązujący do tego projektu memoriał profesorów z różnych instytucji geologicznych, skierowany 28 października 1981 r. do ówczesnego premiera Jaruzelskiego (Memoriał, 1981). Pod tym dokumentem podpisały się między innymi takie wybitne postacie polskiej geologii, jak profesorowie Jerzy Znosko, Władysław Pożaryski, Stefan Kozłowski czy Jan Kutek.

Według powszechnej opinii środowiska geologicznego wady ówczesnego systemu ogniskowały się w Centralnym Urzędzie Geologii – typowej strukturze biurokratycznej, mającej transmitować i egzekwować wytyczne i polecenia partii (PZPR) i rządu (Szonert, 1955; Cichy, 2017). CUG oraz działająca przy jego prezesie *opiniodawcza i doradcza* Naukowo-Techniczna Rada Geologiczna zostały powołane dekretem Bieruta z dnia 8 października 1951 r., zgodnie z najlepszymi sowieckimi wzorcami Ministerstwa Geologii. CUG niemal od początku swojego działania nie wypełniał zadań organu prowadzącego dalekosiężną politykę w dziedzinie geologii krajowej, mimo iż teoretycznie do tego był przeznaczony. Urzędnicy CUG nie potrafili kompetentnie programować i nadzorować prac państwowej służby geologicznej – wykonywanych przez Państwowy Instytut Geologiczny od 1919 r. W tej sytuacji twórcom dokumentów z 1981 r. przyświecała intencja stworzenia nowej koncepcji służby geologicznej, zgodnej ze standardami światowymi. Jej podstawowymi atrybutami miały być: profesjonalizm oparty na podstawach naukowych oraz bezstronność oznaczająca uwolnienie od doraźnych ingerencji politycznych.

Projekt organizacji Państwowej Służby Geologicznej w Polsce w siedmiu krótkich punktach określał zadania państwowej służby geologicznej. Warto je tu przytoczyć, zachowały bowiem w zasadzie aktualność do dziś (może z wyjątkiem zadań ściśle poszukiwawczych, wymienionych w punkcie 3.):

- 1) *Rozpoznawanie budowy geologicznej kraju jako podstawy poszukiwań złóż surowców mineralnych i zasobów wodnych oraz określania warunków geologiczno-inżynierskich i ochrony środowiska.*
- 2) *Prognozowanie krajowych perspektyw poszukiwawczych dla surowców mineralnych oraz zasobów wodnych.*
- 3) *Prowadzenie i koordynacja poszukiwań złóż surowców mineralnych.*
- 4) *Prowadzenie rejestru krajowych złóż i wystąpień mineralnych oraz zasobów wodnych; bilansowanie zasobów mineralnych oraz zasobów wodnych.*
- 5) *Gromadzenie, przechowywanie i konserwacja wszelkich informacji i materiałów geologicznych z terenu Polski oraz ich przetwarzanie i udostępnianie.*
- 6) *Publikowanie wyników badań geologicznych.*
- 7) *Opracowywanie opinii i ekspertyz na zlecenie rządu i jednostek gospodarczych.*

Według autorów *Projektu...*: *ogólnopaństwowe i długofalowe znaczenie działalności geologicznej wymaga uniezależnienia jej od presji doraźnych interesów poszczególnych resortów. Odbiciem ponad- czy też międzyresortowego znaczenia geologii była koncepcja utworzenia Państwowego Komitetu Geologicznego (PKG), afiliowanego bezpośrednio przy Radzie Ministrów. Jego członków powoływałby prezes Rady Ministrów spośród wybitnych pracowników nauki i praktyków rekomendowanych przez instytucje i organizacje naukowe oraz gospodarcze. W jego skład wchodziłoby również: dyrektor PIG oraz delegaci ministrów, do których kompetencji należy prowadzenie działalności geologicznej lub górniczej. PKG dysponowałby odpowiednim biurem do realizacji zadań statutowych. Do tych ostatnich należałoby przede wszystkim: inicjowanie, planowanie i koordynacja prac geologicznych o randze ogólnokrajowej, w tym zwłaszcza programowa-*

¹ Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy, Rakowiecka 4, 00-975 Warszawa; marek.narkiewicz@pgi.gov.pl

nie i nadzór nad działalnością podległych jednostek – PIG-u i Komisji Zasobów Geologicznych oraz ustalanie wytycznych dla terenowej administracji geologicznej szczebla wojewódzkiego.

Dokument akcentował znaczenie udziału nauki w badaniach i pracach geologicznych. Jest w nim zapisane, że *prawo i obowiązek decyzji w kwestii badań i prac geologicznych* powinny należeć do *organu kompetentnego merytorycznie, złożonego z najwybitniejszych przedstawicieli geologii podstawowej i stosowanej*, jakim byłby PKG. Z kolei jednostką wykonawczą państwowej służby geologicznej, zapewniającą wysoki poziom badań i prac geologicznych, byłby, działający w tej roli od 1919 r. Państwowy Instytut Geologiczny. Dla twórców dokumentu było jasne, że w geologii badania naukowe i działalność praktyczna są nierozłącznie splecione. Państwowa służba geologiczna nie może powielać błędów CUG-u, nie powinna odrywać się od zaplecza naukowego. To ostatnie grozi zbiurokratyzowaniem działań, wyjąłowieniem koncepcyjnym, a w efekcie, obniżeniem poziomu prac i coraz gorszym wypełnianiem zadań wobec państwa.

Według twórców *Projektu...* działalność państwowej służby geologicznej nie może być obliczona na zysk, a jej finansowanie powinno pochodzić bezpośrednio z budżetu państwa. Taka koncepcja nawiązywała bezpośrednio do czasów przedwojennych, kiedy PIG był jednostką *stricte* budżetową, a jego pracownicy byli pracownikami państwowymi. Rozwiązanie to umożliwiło stabilizację materialną służby przy jednoczesnym zapewnieniu jej bezstronności. Twórcy *Projektu...* zdawali sobie sprawę z wagi, jaką ma dla państwa rzetelna ekspertyza geologiczna, nie skażona wpływami różnych lobbies biznesowych, resortowych czy też regionalnych. Trzeba podkreślić, że nadając PIG-owi szeroką autonomię w zakresie prac badawczych, *Projekt...* uwzględnił mechanizmy gwarantujące nadzór i kontrolę nad instytutem ze strony PKG. Należały do nich m.in. opiniowanie planów i preliminarzy budżetowych oraz przyjmowanie i zatwierdzanie rocznych sprawozdań.

Nie jest celem tego krótkiego artykułu dyskusja nad lansowanymi od przeszło dwóch lat projektami zerwania niemal stuletniej ciągłości organizacyjnej krajowej służby geologicznej przez utworzenie Polskiej Agencji Geologicznej. Nie sposób jednak nie zauważyć, że te projekty w kilku istotnych punktach zasadniczo kłócą się z założeniami przedstawionego tu dokumentu z roku 1981.

Powołanie nowej agencji wykonawczej, jaką miałyby być PAG, jest w istocie powrotem do jednostki typu Centralnego Urzędu Geologii, tyle że o niższej randze w strukturach państwa (CUG miał status quasi-ministerstwa, natomiast PAG byłby *de facto* organem głównego geologa kraju). Historia CUG dobitnie pokazuje, jak organ administracyjny, który początkowo zatrudniał niemal wyłącznie geologów i to pod kierownictwem autorytetu naukowego, jakim był prof. Andrzej Bolewski, stopniowo jałowiej merytorycznie, by na koniec zmienić się, zgodnie z prawem Parkinsona, w kolejny pomnik biurokracji.

Odrywanie państwowej służby geologicznej od korzeni naukowych jest często uzasadniane tezą, jakoby światowe organizacje tego typu (np. Brytyjska Służba Geologiczna czy też służba St. Zjednoczonych) nie miały charakteru naukowego. O tym, że jest wręcz przeciwnie, pisze między innymi prof. Krzysztof Jaworowski w artykule w czerwcowym Kurierze WNET, zatytułowanym *Głos w dyskusji na temat polskiej służby geologicznej* (zob. też Peryt, 2018). Projekt PAG jest sprzeczny również z ideą bezstronnej służby państwowej, zakłada bowiem możliwość uczestniczenia agencji w różnych przedsięwzięciach biznesowych czy też finansowania m.in. na drodze darowizn. Tego rodzaju pomysły z pewnością zdumiałyby twórców uchwały sejmowej z maja 1919 r., w wyniku której został powołany Państwowy Instytut Geologiczny jako służba geologiczna Niepodległej Polski.

LITERATURA

- CICHY R. 2017 – Był kiedyś Centralny Urząd Geologii. [W:] Był kiedyś Centralny Urząd Geologii (zbiór wspomnień). Stowarzyszenie Emerytowanych Pracowników Państwowego Instytutu Badawczego, Warszawa: 35–82.
- JAWOROWSKI K. 2018 – O polskiej służbie geologicznej. Wielkopolski Kurier WNET, nr 48/2018: 13.
- MEMORIAŁ 1981 – http://www.narkiewicz.eu/Organizacja_służby_geologicznej-Memoriał_profesorów-1981.pdf
- PERYT T.M. 2018 – Uwagi o zasadach funkcjonowania państwowych służb geologicznych w krajach Unii Europejskiej. *Prz. Geol.*, 66: 547–550.
- PROJEKT organizacji Państwowej Służby Geologicznej w Polsce 1981 – http://www.narkiewicz.eu/Projekt_organizacji_służby_geologicznej_w_Polsce-1981.pdf
- SZONERT J. 1955 – Zarys historii organizacji służby geologicznej w Polsce. [W:] Organizacja państwowej służby geologicznej w Polsce. Biblioteka zawodowa geologa, instrukcje – normy – zagadnienia prawne i organizacyjne, 14: 9–23.

Praca wpłynęła do redakcji 19.10.2018 r.
Akceptowano do druku 23.10.2018 r.